

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse pedagoogi õppekava

Birgit Punt

FÜÜSILISE AGRESSIOONI KIRJELDUS JA SUHTUMINE AGRESSIOONI
ALAEALISTEL ÕIGUSRIKKUJATEL VÕRRELDES ALAEALISTE
MITTEÕIGUSRIKKUJATEGA

Magistritöö

Juhendaja: Kristi Kõiv PhD

Läbiv pealkiri: Suhtumine agressiooni ja agressiooni kirjeldus

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kristi Kõiv PhD

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Anu Palu PhD

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	3
AGRESSIOON.....	4
Agressiooni mõiste.....	4
Vägivalla mõiste.....	5
Agressiooni liigid.....	5
Agressiooni osapooled.....	6
Uskumused ja agressiivsuse heakskiit.....	7
Antisotsiaalne käitumine.....	7
Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	8
METOODIKA.....	9
Valimi kirjeldus.....	9
Andmekogumismeetod.....	10
Protseduur.....	11
Andmeanalüüs.....	12
TULEMUSED.....	14
Vägivaldse olukorra kirjeldamine.....	14
Vägivalla väljendumine.....	17
Hinnangud agressiooni mittelubatavuse kohta.....	20
ARUTELU.....	21
Rakendatavus.....	23
Piirangud.....	23
KOKKUVÕTE.....	24
SUMMARY.....	25
KASUTATUD KIRJANDUS.....	28
Lisa 1.....	31
Lisa 2.....	33
Lisa 3.....	37

SISSEJUHATUS

On leitud, et ühiskonnas kasvab noorte hulgas toime pandud vägivalda tegude arv (Shaikh, Viveki, & Halappanavar, 2014). Markina ja Šahverdov-Žarkovski (2007) läbiviidud uuringust tuleb välja, et tüdrukud panevad kõige rohkem õigusrikkumisi toime vanuses 14-15 aastat ja poisid 16- aasta vanuselt.

Alaealised puutuvad kokku antisotsiaalse ja kuritegeliku käitumisega, seetõttu valitigi uurimuse teemaks alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate suhtumine erinevatesse agressiooni liikidesse, et uurida mõlema grupi füüsilise agressiooni kirjeldusi ning saadud tulemusi omavahel võrrelda.

Agressiivselt käituvatel lastel ja noortel on suurem tõenäosus, et nad jätkavad aggressiivselt käitumist ka varajases täiskasvanueas (Van Ryzin & Dishion, 2013). Antisotsiaalsed käitumismustrid, eriti aggressiivne käitumine, tulevad esile väga varases eas. Samuti on leitud, et uskumused reguleerivad aggressiivset käitumist juba algkoolis (Huesmann & Guerra, 1997).

24% küsitletud alaealistest on oma elu jooksul sooritanud vähemalt ühe õigusrikkumise. Õigusrikkumiste esinemissagedusele on omane teatud kõver: teismeeas on see tõusuteel, haripunkti omandab teismelise ea lõpuks ja täiskasvanuks saades hakkab õigusrikkumiste arv vähenema (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007).

Uurimisprobleemina püstitub käesolevas töös, et alaealised panevad toime õigusrikkumisi ja seal hulgas vägivalda tegusid (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). Sellest lähtuvalt soovib tööautor uurida alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate kirjeldust füüsilise agressiooni kohta ja mõlema grupi suhtumist agressiooni üldiselt.

Käesolevas uurimustöös seati kaks eesmärki: (1) võrrelda füüsilise agressiooni kirjeldust alaealistel õigusrikkujatel ja mitteõigusrikkujatel; (2) võrrelda alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate hinnanguid füüsilise, verbaalse ja kaudse aggressiivsuse mittelubatavuse kohta.

Käesolev uurimustöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis defineeritakse agressiooni ja vägivalda mõiste ja tuuakse välja agressiooni liigid, agressiooni osapooled, uskumused ja aggressiivsuse heakskiit, antisotsiaalse käitumise mõiste ning uurimuse eesmärk ja hüpoteesid. Metoodika peatükis tuuakse välja empiirilise uurimuse metoodika ja uurimuse protseduur. Samuti saab ülevaate kontentanalüüsi meetodi rakendamisest käesolevas

uurimustöös ning tutvustatakse uuringus osalenud valimit. Sellele järgneb uurimus tulemuste peatükk ja arutelu.

AGRESSIOON

Agressiooni mõiste

Agressiivsus sisaldab ebameeldivat stiimulit ohvrile aga selline ebameeldiv stiimul on aggressiivsus ainult juhul, kui see sisaldab:

- a) tahet vigastada ohvrit;
- b) toimepandud teoga kaasnevad ebameeldivad tagajärjed;
- c) võimalusel oleks ohver tagajärge vältinud.

Mitmed sotsiaalteadlased ei nõustu selle psühholoogide poolt sõnastatud definitsiooniga. Nad leiavad, et see definitsioon on liiga kitsas ja eelistavad väljendit „vägivald“ termini „agressiivsus“ asemel. Mõistet „vägivald“ kasutatakse üldjuhul institutsionaalses või grupi kontekstis, kuid „agressiivsus“ on kasutusel kitsalt individuaalsel tasandil (Kool, 2008). Agressiivse käitumise eesmärgiks on tahtlikult kahjustada teist isikut (Bachmann & Maruste, 2001; Smith, Cowie, Olafsson, & Liefoghe, 2002).

Dodge (1991, viidatud Kõiv, 2006 j, lk 17) jagab „agressiivse käitumise kaheks alaliigiks: (1) instrumentaalseks, mis on suunatud ohvrile eesmärgiga saavutada teatud soovitud tulemust, näiteks saada materiaalseid vahendeid, võimu, saavutada afektsionaalset seotust; ning (2) reaktiivseks, mis on suunatud ohvrile, sest tegemist on mingi negatiivse sündmusega, mis kutsub agressoris esile viha või frustratsiooni.“

Noored, kes on sattunud füüsilise, või verbaalse agressiooni ohvriks kasutavad sageli ka ise samasuguseid agressiivsuse liike (Johanson, Nelson III, Ghee, & Deardorff, 2013). Teatud noorte gruppide puhul aggressiivsus muutub tõsisemaks kui jõutakse varasesse täiskasvanuikka (Van Ryzin & Dishion, 2013).

Mitmed uurimused on näidanud, et Eesti keskkooli õpilased kasutavad sageli aggressiivset käitumist kui tavalist probleemide lahendamise viisi (Kõiv, 2000; Peets & Kikas, 2006). Koolilaste hulgas on läbiviidud uuring, mis näitab, et lapsed vastavad provokatsioonile aggressiivse käitumisega (Sukhodolsky & Ruchkin, 2004).

Erinevates teadusvaldkondades käsitletakse agressiooni erinevalt. Agressioon on heterogeene ja lai käitumise kategooria, millest eristub „vägivald“, mida defineeritakse kui füüsilist agressiooni, mis põhjustab kahju, vigastusi või ärakasutamist (Connor, 2002).

Vägivalda mõiste

Terminit „vägivald“ kasutatakse agressiivse käitumise ehk agressiooni sünonüümina, samas Olweus leiab, et see pole kõige õigem lähenemine. Vägivald peaks defineerima agressiivse käitumisena, mida iseloomustab füüsilise jõu või mingi eseme või võimu kasutamist teisele inimesel haiget tegemiseks (Connor, 2002, Olweus, 1999).

Agressiivse käitumise alla kuulub vägivald (Kõiv, 2001), samas agressiivse käitumise mõiste on laiem tähendusega kui vägivalla mõiste ning vägivald saab liigitada agressiivse käitumise alaliigiks.

Vägivald laias tähenduses on agressiivne käitumine, kus inimene kasutab oma keha või objekti, et tekitada kahju, valu või ebamugavust teisele indiviidile. Vägivald kitsas tähenduses on ainult füüsilise jõu kasutamine ning ei hõlma kaudset või verbaalset agressiooni, mis on suhetega seotud (Kõiv, 2003; Olweus, 1999).

Sõna „vägivald“ tähendab õpilastele mistahes agressiivset käitumist, seda näitavad uurimused. Luges teaduskirjandust, siis selgub, et vägivalla mõiste on agressiivse käitumise mõistest kitsam ja tähistab ainult füüsilise jõu kasutamist ja selle tagajärjel teise isiku tahtlikku kahjustamist (Kõiv, 2002).

Agressiooni liigid

Agressiivset käitumist saab jagada kolmeks: otsene füüsiline, otsene verbaalne ja kaudne agressioon (Björkqvist, Lagerspetz, & Kaukiainen, 1992a). Füüsiline ja verbaalne agressioon ning viha iseloomustab rohkem poiste agressiivsust ja tüdrukute agressiivsust iseloomustab pigem kaudne agressioon (Sharma & Marimuthu, 2014).

Otseks agressiivseks käitumiseks peetakse nii füüsilist kui ka otsest verbaalset agressiooni, näiteks löömine, sakutamine, tõukamine, sõimamine, süüdistamine, karjumine, kaaslaste narrimine erinevate nimedega (Björkqvist et al., 1992a), kiusamine, kaklemine, avalik vastasseis reeglitele ja autoriteetidele ja relvade kasutamine (Connor, 2002). Kõige levinumaks füüsilise otsese agressiivsuse väljendamine viisiks on jalaga löömine (Shaikh et al., 2014).

Kaudne agressioon eeldab, et on ka kolmas osapool, kes räägib näiteks kuulujutte, samuti on kaudne agressioon hüüdnimede andmine ja nendega kutsumine. Kirjandusest võib lugeda, et see on suhetega seonduv vägivald ja sellisel juhul kasutatakse suhteid, et teisi haavata (Kõiv, 2006a).

Kaudne agressioon on teatud tüüpi käitumine, kus agressori soov on tekitada ohvrile kahju nii, et ohvrile tundub nagu agressoril poleks mingit kavatsust üldse haiget teha. Kaudse

agressiooni kasutamine nõuab teatud tasemel nii verbaalseid kui sotsiaalseid oskuseid ja seetõttu kasutavad seda vanemad lapsed. Võib eeldada, et kaudne agressioon on kõige levinum agressiooni vorm täiskasvanutel (Björkvist et al., 1992a).

Björkvist, Österman ja Lagerspetz (1994) leiavad, et kaudne agressiooni on kui „sotsiaalne manipuleerimine“, ohvri ründamine kaudselt, jäädes ise seeläbi tundmatuks ja vältides vasturünnakut (nt teistega manipuleerides, et need ründaks vastast; kellegi väljaheitmine sotsiaalsest grupist; levitades õelaid kuulujutte).

Kaudne agressiooni on kui mistahes varjatud ja salajane agressiivne käitumine (nt süütamine, varastamine, kodust ära jooksmine ja popitegemine) (Connor, 2002).

Agressiooni osapooled

Järgnev alapeatükk kirjeldab isikuid, kes agressioonisituatsioonis osalevad.

Agressiooni olukordades algatajat nimetatakse agressoriks. Isikut, kes on sellises olukorras kannataja, nimetatakse ohvriks. Agressiooni situatsioonis võib ohver agressiivsust kogeda korduvalt või võib see olla ka ainult ühekordne juhtum. On olukordi, kus agressiooni näevad kõrvalt kolmandad isikud, keda nimetatakse agressiooni pealtnägijateks.

Meessoost isikud on tihedamini nii agressori kui ka ohvri rollis (Sharma & Marimuthu, 2014).

Agressor on isik, kes ründab teist esimesena või näitab esimesena oma vaenulikkust teise indiviidi suhtes (Soanes & Hawker, 2005).

Empaati puudumine on seotud agressiivse käitumisega ja agressoritele on omased kõrgemad näitajad tundetuses, hoolimatuses ja emotsioonide puudumises (Priddis, Landy, Moroney, & Kane, 2014).

Sharma ja Marimuthu (2014) uurimuses leiti, et agressiivsetel isikutel esineb rohkem sotsiaalseid probleeme ja ärevust, depressiooni ning mõtlemis-, tunde- ja tähelepanuprobleeme. Agressoritel esines üle kolme korra rohkem aktiivsuse- ja tähelepanuhäiret või lihtsalt tähelepanuhäiret. Samuti olid paljud agressorid madala enesehinnanguga (Priddis et al., 2014).

Ohvrid võivad tihti peale olla sotsiaalselt tõrjutud, sageli nad erinevad teistest lastest ja võivad oma käitumiselt olla väljakutsuvad (Sullivan, Cleary, & Sullivan, 2004).

Agressioon on üldjuhul ühekordne reaktsioon ohvri suhtes, seetõttu ei ole mõistlik agressiooni ohvrit täpsemalt kirjeldada. Agressiooniohver ei pruugi olla agressorist vaimselt ega füüsiliselt nõrgem, samuti ei pea nad olema varem omavahel kohtunud (Olweus, 1999).

Uskumused ja agressiivsuse heakskiit.

Algkoolilastel läbiviidud normatiivsete uskumuste ja agressiivse käitumise longituuduuringu tulemusel leidsid Huessmann ja Guerra (1997), et agressiivne käitumine algklassides ennustab normatiivsete uskumuste süvenemist aga vanemates klassides normatiivsed uskumused muutuvad vastupidiseks. Nii nagu lapsed vanusega kasvavad, kasvab ka varajaste normatiivsete uskumuste ja agressiivse käitumise vahel olev seos.

Lapsed, kes usuvad, et agressioon on asjakohane vastureaktsioon, on agressiivsemad kui need, kes usuvad, et agressioon ei ole sobilik või on vastuvõetamatu sotsiaalsetes olukordades (Huessmann & Guerra, 1997). Koolilaste hulgas on läbiviidud uuring, mis näitab, et agressioon on õigustatud vastus provokatsioonile. Samuti on leitud, et agressiivsetel lastel on tugevamad normatiivsed uskumused agressioonist kui mitteagressiivsetel lastel (Sukhodolsky & Ruchkin, 2004). Saab öelda, et mida normatiivsemaks peetakse agressiivset käitumist, seda tõenäolisemalt käituvad lapsed agressiivselt (Kikas, Peets, Tropp, & Hinn, 2009).

Normatiivseid uskumusi defineeritakse kui laste arusaamu sellest, kui tihti nende eakaaslased tegelikult käituvad agressiivselt (Crick, Bigbee, & Howes, 1996).

Probleemselt käituvad noored leiavad, et agressiivsus on lahendus igapäevastele tekkivatele probleemidele. Üldjuhul on sama mõttemaailm ka noortel, kes on langenud vägivalda ohvriks, nende suhtumine agressiivsesse käitumisse on positiivsem kui teistel kõrvalseisjatel. Mõlemal juhul on arvamus, et agressiivsus on aktsepteeritav, kui ohver on selle ära teeninud (Avsi & Gücray, 2013).

Uurimused on näidanud, et normatiivsed uskumused agressioonist on seotud otsese agressiooni vormidega (Huessmann & Guerra, 1997; Werner & Nixon, 2005).

Antisotsiaalne käitumine

Terminid antisotsiaalne käitumine, kriminaalsus ja kuritegevus iseloomustavad kriminaal-õiguslikust lähtekohast noorukite ja täiskasvanute legaalseid ja illegaalseid käitumisakte (Connor, 2002), millega rikutakse tahtlikult ühiskonnas kehtivaid norme või teiste inimeste reegleid (Hinshaw & Zupan, 1997). Kuritegeliku käitumisena seadusesätete rikkumine kuulub antisotsiaalse käitumise alla ning sisaldab nii registreeritud kuritegevust (õigusrikkumised, mis on ametlikus kuritegevuse statistikas kajastatud) kui ka varjatud kuritegevust (õigusrikkumised, mis kohtusse ei lähe) (Kõiv, 2003).

Uuringutes on välja selgitatud, et üldhariduskoolis õppivatel alaealistel esineb antisotsiaalset käitumist oluliselt vähemal määral kui kasvatus eritingimusi vajavates

koolides õppijatel. Samas võib öelda, et ajapikku süveneb ja suureneb antisotsiaalne käitumine ja esmatähtsaks on noorukieas agressiivse käitumise tõsiseks muutumine (Kõiv, 2006b).

Alaealiste mõjutusvahendite seaduses § 2 on välja toodud, et alaealine on 7–18 aastane isik (Alaealiste mõjutusvahendite seadus, § 2, 1998).

Väikesed lapsed, kes veel ei oska ennast verbaalselt väljendada, eelistavad ennast füüsiliselt väljendada, näiteks teise indiviidi löömine, lükkamine; kui nende verbaalsed oskused arenevad, siis lisandub ka otsene verbaalne agressiivsus, näiteks solvamine ja narrimine (Björkqvist et al., 1992a). Lapsed, kellel on paremad verbaalsed oskused, võivad käituda mitteagressiivselt või kasutada kaudset agressiooni (Kikas et al., 2009). Füüsiline agressioon (nt löömine, tõukamine) on antisotsiaalse käitumise üheks väljendusviisiks (Sukhodolsky & Ruchkin, 2004).

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Autori arvates on oluline välja selgitada alaealiste õigusrikkujate ja mitteõigusrikkujate uskumused ning suhtumine agressiooni ja agressiooni mittelubatavuse kohta.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada suhtumine füüsilisse, verbaalsesse ja kaudsesse agressiooni ning füüsilise agressiooni kirjeldus alaealiste õigusrikkujate ja mitteõigusrikkujate hinnangul.

Uurimuse eesmärgid on kaks: (1) võrrelda füüsilise agressiooni kirjeldust alaealistel õigusrikkujatel ja mitteõigusrikkujatel; (2) võrrelda alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate hinnanguid füüsilise, verbaalse ja kaudse agressiivsuse mittelubatavuse kohta.

Mitmed uurimused (Bongers, Prior, & Walraven, 2003; Kõiv, 2001; Kõiv, 2002) näitavad, et lapsed kasutavad terminit „vägivald“ mistahes agressiivse käitumise puhul. Sellest lähtuvalt on püstitatud hüpotees:

1. Alaealiste õigusrikkujate vägivald kirjeldustes esineb sagedamini füüsilise vägivald kogemuste kirjeldust kui mitteõigusrikkujate vägivald kirjeldustes.

Verbaalset agressiooni kiidetakse heaks sagedamini kui füüsilist agressiooni (Lagerspetz & Westman, 1980). Sellest lähtuvalt on püstitatud hüpotees:

2. Alaealised õigusrikkujad suhtuvad võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega verbaalsesse agressiooni tolerantsemalt kui füüsilisse agressiooni.

Vähe on uuritud kaudset agressiooni ja seda, kas lapsed näevad kaudset aggressiivsust kui tüüpilist sündmust enda eakaaslastega koos olles. Uurimuses hinnati laste normatiivseid uskumusi kaudsesse agressiooni ja neid võrreldi laste uskumustega füüsilisse agressiooni ja verbaalsesse agressiooni (Crick et al., 1996). Tuginedes eelnevale on püstitatud hüpotees:

3. Alaealised õigusrikkujad suhtuvad võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega kaudsesse agressiooni tolerantsemalt kui verbaalsesse agressiooni.

METOODIKA

Valimi kirjeldus

Käesolevas uurimuses kasutati mugavusvalimit. Alaealiste õigusrikkujate valimi moodustasid ühes Lõuna Eestimaa linnas õigusrikkumise toimepannud alaealised. Eelnevalt uuris töö autor Politsei- ja Piirivalveameti juristilt e-kirja teel kui õiguspärane on alaealistel lasta anonüümselt ankeeti täita ilma vanema loata. Juristi vastus oli, et vabatahtliku ja anonüümse uurimuse puhul ei pea vanemate luba olemas olema.

Urija pöördus üldharidus koolide direktorite poole isiklikult, kirjeldas uuringu eesmärki ja küsis luba, et viia koolis läbi uurimus. Nõusoleku andsid kõik kolm kooli.

Tabel 1. Uuritava valimi vanuseline jaotus

Vanus	Õigusrikkujad alaealised	Mitteõigusrikkujad alaealised	Kokku
12.a.	10	36	46
13.a.	5	86	91
14.a.	10	67	77
15.a.	21	51	72
16.a.	1	39	40
17.a.	2	41	43
Kokku	49	320	369

Uurimuses osales kokku 369 õpilast. Uuritavad olid eesti ja vene rahvusest alaealised õigusrikkujad ja alaealised mitteõigusrikkujad. Uuritavate alaealiste õigusrikkujate vanus jäi vahemikku 12 kuni 17 aastat ja nende keskmine vanus oli 14,08 (SD = 1,35) aastat.

Uuritavate alaealiste mitteõigusrikkujate vanus jäi vahemikku 12 kuni 17 aastat ja nende keskmine vanus oli 14,29 (SD = 1,56) aastat. Uuritavatest 49 alaealist olid õigusrikkumise toimepannud ja 320 alaealist üldhariduskoolides õppivad mitteõigusrikkujad. Alaealiste õigusrikkujate puhul oli enim esindatud vanusegrupp 15- aastased ja noorimaks vastajaks oli

12- aastane. Alaealiste mitteõigusrikkujate puhul oli enim esindatud vanusegrupp 13- aastased ja noorimaks vastajaks oli 12 aastane. Uuritava valimi vanuseline jaotus on tabelis 1.

Andmekogumismeetod

Käesolevas töös kasutati andmekogumismeetodina kahte uurimisinstrumenti. Esimene instrument koosnes avatud küsimustest, mis on koostatud töö juhendaja K. Kõiv poolt. Avatud küsimustega küsiti, mida tähendab uuritavate arvates vägivald (lisa 1, küsimused 1-2). Vabavastused valiti seetõttu, et saada teada, kuidas alaealised õigusrikkujad ja alaealised mitteõigusrikkujad vägivalda kirjeldavad. Vabavastuste puhul oli uuritaval võimalus vastata nii pikalt ja põhjalikult kui talle sobis. Käesoleva töö autor valis avatud vastustega küsimustiku ka sellepärast, et uuritavatel säiliks võimalus kirjeldada vägivalda oma kogemustest lähtuvalt.

Andmekogumismeetodina kasutatud avatud vastustega küsimustiku eelis on see, et valimisse on võimalik kaasata suurearvuline vastajaskond ning uurimus oli võimalik läbi viia lühikese aja jooksul. Saadud tulemused on analüüsitavad kvantitatiivse tekstianalüüsi abil erinevate statistiliste vahenditega.

Küsimused, mida käesolevas töös kasutati olid „Kirjeldage olukorda, kus on olnud tegemist vägivallaga.“ ja „Kuidas vägivald väljendub?“.

Teiseks uurimisinstrumentiks oli ankeet, mis koosnes 24 valikvastustega küsimusest agressiivsuse mittelubatavuse kohta - Normative Beliefs About Agression Scale (NOBAGS) (Huesmann & Guerra, 1997), mis on eestindatud Kikas, et al., (2009) poolt lisades füüsilist ja verbaalset (nt. Kujutle, et üks poiss ütleb teisele poisile, Tiidule halvasti. Kas Teie arvates on õige, kui Tiit tema peale karjub?; Kas Teie arvates on õige, kui Tiit teda lööb?) agressiooni puudutavatele küsimustele juurde küsimused kaudse agressiooni (nt. Kas Teie arvates on vale, kui tüdruk pärast teistele poisist halvasti räägib?) mittelubatavuse kohta (lisa 1, küsimused 1-16). Käesoleva töö autor on katsetanud eelnimetatud küsimustikku selle valideerimise protsessis (Punt, 2008) eelkooliealiste laste õpetajate näitel. Vastuse variante on neli: „täiesti nõus“ (kodeeritud 1), „pigem nõus“ (2), „pigem mitte“ (3) ja „kindlasti mitte“ (4). Küsimustikus on pooled väited sõnastatud eitavalt ning andmeanalüüsiks kasutatakse ümberpööratud skaalat. Lõpus on 8 küsimust, kus küsiti uuritavatelt, kas on üleüldiselt õigustatud füüsilise ja verbaalse agressiooni kasutamine (nt „Üldiselt on vale teisi inimesi lüüa.“; „Üldiselt on vale teisi inimesi solvata.“) (lisa 1, küsimused 17-24).

Küsimused jaotati kümnesse erinevasse kategooriasse, et hiljem saaks saadud tulemusi analüüsida ja võrrelda. Esimeseks kategooriaks oli verbaalse agressiivsuse mittelubatavus,

mille alla koondusid küsimused verbaalse agressiooni kohta (1,4,7,10). Teisena moodustati füüsilise agressiooni mittelubatavuse kategooria, kus olid koos küsimused füüsilise agressiivsuse kohta (2,5,8,11). Kolmas kategooria koondas enda alla kaudse agressiivsusega seotud küsimused (3,6,9,12) ja nende kategooriaks sai kaudse agressiivsuse mittelubatavus. Järgmisena moodustati agressiivsuse mittelubatavus nõrga provokatsiooni korral, mille alla lisandusid lisaks sõnalisele ka kaudse agressiooni küsimused (1,3,4,6,7,9,10,12).

Agressiivsuse mittelubatavus tugeva provokatsiooni korral hõlmas endas füüsilise agressiooni küsimusi (2,5,8,11,13,14,15,16). Poiste vahelise agressiivsuse alla koondusid küsimused 1,2,3,13. Järgmisena moodustati kategooria tüdrukute vaheline agressiivsus (7,8,9,15). Poisi agressiivsus tüdruku vastu oli järgmine kategooria, mille alla koondusid küsimused, mis olid seotud poisi agressiivsusega tüdruku suhtes (4,5,6,14). Eelviimasena moodustus kategooria tüdruku agressiivsus poisi vastu (10,11,12,16). Viimaseks kategooriaks sai üldine agressiivsuse mittelubatavus, mis hõlmas kõiki kahtekümmend nelja küsimust.

Küsimustikus oli mitu muutujat: agressiooni liik, agressori sugu, agressiooni ohvri sugu, kontekst -nõrk-tugev provokatsioon.

Ankeedi tõlge- tagasitõlge vene keelde teostati Politsei- ja Piirivalev ameti vannutatud tõlgi poolt. Töö autor ja juhendaja kontrollisid tagasitõlke vastavust avatud küsimustega eestikeelse küsimustiku ja inglisekeelse küsimustiku (NOBAGS) originaalile. Töö autor viis läbi eeluuringu (kaheksa vene keelt kõneleva õpilase ja kahe alaealise õigusrikkuja seas) kindlaks tegemaks küsimuste mõistetavust ning ilmnas, et küsimused olid uuritavatele mõistetavad.

Protseduur

Alaealiste õigusrikkujate valimi moodustasid ajavahemikul oktoober 2014 kuni mai 2015 õigusrikkumise toimepannud alaealised. Alaealine õigusrikkuja toimetati materjalide koostamiseks politseijaoskonda, kus paluti neil vabatahtlikkuse alusel ankeet täita. Nõusoleku andsid kõik alaealised, keda politsei pidas kinni seoses õigusrikkumistega (alkoholitarvitamine, pisivargused, kaklused). Teavitades vanemat, tema õigusrikkumise toimepannud alaealisest lapsest, informeeris töö autor lapsevanemat sellest, et viimase laps osales vabatahtlikult anonüümses uuringus.

Alaealiste mitteõigusrikkujate valimi moodustasid Valga linna kolme üldhariduskooli õpilased. Lapsevanematelt küsiti kirjalik nõusolek selle kohta, et nende laps võib vabatahtlikult osaleda anonüümses uurimuses.

Uurimus viidi koolides läbi ajavahemikul märts 2015 kuni juuni 2015. Ankeedid toimetas töö autor isiklikult kooli direktori või õppealajuhataja kätte, kes edastas need klassiõpetajatele, kes lasid õpilastel ankeedid täita klassijuhataja tunnis. Täidetud ankeetidel käis töö autor isiklikult koolides järel ja tänas veel kord koolijuhtkonda loa eest uurimus läbi viia.

Andmeanalüüs

Ankeedist saadud esimese osa vabavastused kategoriseeriti kasutades standardiseeritud kontentanalüüsi ning uuritavate alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate gruppide protsentuaalsete vastuste võrdlemiseks kasutati χ^2 testi. Ankeedi teise osa vastused kodeeriti ja sisestati MS Office Exceli 2010 programmi. Alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate hinnangute võrdlemisel hinnanguskaaladel seoses suhtumisega agressiooni kasutati *Mann-Whitney U- testi*. Selle testi kasuks otsustas töö autor sellepärast, et hinnanguliste vastuste puhul, kus vastused esinevad järjestikaskaalal, kasutatakse eelkõige just mitteparameetrilisi teste.

Vabavastustega küsimustest saadud vastused kategoriseeriti kasutades standardiseeritud kontentanalüüsi. Sellel analüüsil on kolm etappi: (1) ettevalmistus - püstitada uurimuseesmärk, valida analüüsitav materjal, koostada kodeerimisjuhend ja teostada proovikodeerimine; (2) kodeerida analüüsitavad etapid; (3) analüüsida ja tõlgendada saadud andmed. (Kalmus, 2015)

Esmase lugemise käigus loodi erinevad kategooriad (nt: tagumine, löömine, -kategoriseeriti algselt erinevate kategooriatena). Vastused loeti mitu korda läbi, kitsendati kategooriaid, koondati samatähenduslikud valikud. Lõpus koondati need ühe kategooria alla „löömine“.

Mitme kordsel lugemisel selgus, et see liigitub suurema kategooria alla „füüsiline agressioon“. Viimast korda lugedes jõuti järeldusele, et eelpool nimetatud kategooria liigitub „agressiooni liigi“ alla.

Eelpool kirjeldatud viisil toimus kõigi andmete kategoriseerimine: kõigepealt erinevate mainingutena, seejärel koondades samatähenduslikud ja -liigilised mainingud ühtseks kategooriaks. Kategooriad moodustuvad sarnaste mainingute koondamisel (Laherand, 2008). Kategooriate arv kujunes välja andmetöötluse käigus ja ei olnud kindlat ette antud. Kui lauses oli maininguid rohkem kui üks, siis esialgu märgiti need kõik eraldi

mainigute alla. Näiteks õigusrikkuja (uuritava kood - 30) toob välja „Löömine, kiusamine, solvamine.“, mis kategoriseeriti – löömine; kiusamine; solvamine.

Esimese ankeedi küsimustega vastustega teostati kvantitatiivne sisuanalüüs, mille tulemused on välja toodud töö lisades (vt. lisa 2). Esimese küsimuse vastustes kirjeldasid alaealised õigusrikkujad vägivaldset olukorda 216 maininguga ja alaealised mitteõigusrikkujad 963 maininguga. Mõlemal juhul moodustasid saadud mainingud kaksteist kategooriat:

- 1) agressiooni tunnused;
- 2) agressiooni liigid;
- 3) hoiak vägivalla suhtes;
- 4) agressori iseloomustus;
- 5) ohvri iseloomustus;
- 6) kõrvalseisja iseloomustus;
- 7) vägivalla kogemus või puudumine;
- 8) eelnev situatsioon;
- 9) reaktsioonid seoses vägivallaga;
- 10) vägivalla negatiivne tagajärg;
- 11) koht;
- 12) aeg.

Loetletud kategooriate all eristus 15 alamkategooriat.

Teise küsimuse vastustes kirjeldasid alaealised õigusrikkujad kuidas vägivald väljendub 101 maininguga ja alaealised mitteõigusrikkujad 479 maininguga. Mõlemal juhul moodustasid saadud mainingud seitse kategooriat:

- 1) agressiooni liigid;
- 2) agressiooni tunnused;
- 3) agressiooni käitumuslik väljendumine;
- 4) agressiooni emotsionaalne väljendumine;
- 5) tagajärjed;
- 6) hoiak;
- 7) eelnev sündmus või koht.

Objektiivsuse saavutamiseks kategoriseerimisel ning kodeerimise protsessis teostas analüüsi lisaks uurijale ka töö juhendaja.

Selleks, et kategooriaid statistiliselt analüüsida, tuli uurida nende protsentuaalset esinemissagedust. Erinevusi alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate

sageduste vahel hinnata χ^2 testi kasutades. Kontentanalüüsi tulemuste töötlemisel kasutati MS Excel 2010 ja MS Word 2010 programme.

TULEMUSED

Vägivaldse olukorra kirjeldamine

Vägivaldse olukorra kirjelduste analüüsimisel kasutati kvantitatiivset sisuanalüüsi. Analüüsi käigus moodustunud kategooriaid iseloomustavad alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate mainigute esinemissagedused esimese küsimuse vastustes.

Esimese küsimusega paluti alaealistel õigusrikkujatel ja mitteõigusrikkujatel kirjeldada olukorda, kus on tegemist olnud vägivallaga. Tabelis 2 on välja toodud mainingute grupeerimisel saadud 12 kategooriat ja nende mainingute esinemissagedused. Iga grupi kategooriate esinemissagedused on esitatud protsentuaalselt kogumainigute arvust ja alamkategooriate esinemissagedused arvatati vastava kategooria mainingutest.

Tabel 2. Alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate vägivaldse olukorra kirjeldamisel tekkinud kategooriad.

Kategooria	Alaealised õigusrikkujad		Alaealised mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Agressiooni tunnused	17	7,88	83	8,63
Agressiooni liigid	82	37,95	359	37,28
Hoiak vägivalla suhtes	1	0,46	8	0,83
Agressori iseloomustus	30	13,89	117	12,15
Ohvri iseloomustus	33	15,27	140	14,54
Kõrvalseisja iseloomustus	2	0,93	13	1,35
Vägivalla kogemus või puudumine	3	1,39	64	6,64
Eelnev situatsioon	9	4,17	24	2,49
Reaktsioonid seoses vägivallaga	19	8,80	39	4,04
Vägivalla negatiivne tagajärg	0	0,00	32	3,33
Koht	16	7,41	74	7,68
Aeg	4	1,85	10	1,04
Kokku maininguid	216	100,00	963	100,00

Esimese küsimuse vastustest loeti kokku 1179 mainingut vägivaldse olukorra kirjeldamiseks. Mõlema grupi puhul oli suurima mainingute osakaaluga kategooria „agressiooni liigid“ - alaealistel õigusrikkujatel 37,95% ja alaealistel mitteõigusrikkujatel 37,28%. Järgnes „ohvri iseloomustus“ – alaealistel õigusrikkujatel 15,27% ja alaealistel mitteõigusrikkujatel 14,54%. Kolmandana eristus kategooria „agressori iseloomustus“ – alaealised õigusrikkujad mainisid seda 13,89 % juhtudel ja alaealised mitteõigusrikkujad 12,15% juhtudest. Uuritavad kirjeldasid vägivaldse olukorra kirjeldamiseks kõige enam agressiooni liike.

Kategooria „agressiooni liigid“ all eristus 5 liiki: füüsiline; verbaalne; füüsiline ja verbaalne, kaudne; kiusamine. Agressiooni liike kirjeldavate mainingute sagedused on välja toodud tabelis 3.

Füüsilise agressiooni mainingud eristusid mõlemal uuritaval grupil oluliselt teistest liikidest. Alaealised õigusrikkujad tõid 25% juhtudest välja füüsilist agressiooni ja alaealised mitteõigusrikkujad 24,30% juhtudest. Teisena eristus verbaalne agressioon mõlemal grupil suurema osakaaluga- vastavalt õigusrikkujatel 10,18 % ja mitteõigusrikkujatel 8,93%. Teisi agressiooni liike on mainitud mõlemal uuritaval grupil ainult üksikuid kordi.

Tabel 3. *Vägivaldse olukorra kirjeldamise kategooria „agressiooni liigid“ viie eriliigi mainingute sagedused.*

alakategooria	Alaealised õigusrikkujad		Alaealised mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Füüsiline	54	25,00	234	24,30
Verbaalne	22	10,18	86	8,93
Füüsiline ja verbaalne	0	0,00	5	0,52
Kaudne	1	0,46	9	0,93
Kiusamine	5	2,31	25	2,60

Ohvri iseloomustuse alakategooriad on välja toodud tabelis 4. Ohvri iseloomustamisel agressiooni pealt nägemisel tõi 13,42% alaealistest õigusrikkujatest välja erinevaid maininguid ja 12,87% alaealistest mitteõigusrikkujatest. Samas agressiooni olid nii õigusrikkujatest alaealised kui ka mitteõigusrikkujatest alaealised kogenud üksikutel juhtudel – vastavalt 1,85% ja 1,66%.

Alaealised õigusrikkujad nimetasid agressiooni pealt nägemisel kõige rohkem 6,48% juhtudest „sugu“. Alaealised mitteõigusrikkujad nimetasid agressiooni pealt nägemisel 5,92% juhtudel „sugu“, 1,8 % mainingutest moodustas „inimene“ ja 1,97% mainingutest oli

„õpilane“. Agressiooni kogemisel nimetas 1,45% alaealistest mitteõigusrikkujatest „inimene“. Teised liigid kahes nimetatud kategoorias ei eristunud.

Tabel 4. *Vägivaldse olukorra kirjeldamise kategooria „ohvri iseloomustus“ alakategooriate mainingute sagedused.*

Alakategooria	Alaealised õigusrikkujad		Alaealised mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Agressiooni pealt nägemine	29	13,42	124	12,87
Agressiooni kogemine	4	1,85	16	1,66

Kategooria „agressori iseloomustus“ koosnes kahest alamkategooriast: agressiooni pealt nägemine ja agressiooni kogemine. Alaealised õigusrikkujad nimetasid sugu 6,48% mainingutest agressiooni pealt nägemisel. Agressiooni pealt nägemisel mitteõigusrikkujatest alaealised nimetasid „sugu“ 5,6% juhtudest, 1,57% juhtudest nimetati „inimene“ ja 1,14 % mainingutest moodustas „õpilane“. Teised liigid nende kahe kategooria all mõlema uurimisgrupi poolt eriti märkimist ei leidnud.

Agressiooni tunnused on esitatud tabelis 5. Agressiooni tunnustena nimetati 15 korral alaealiste mitteõigusrikkujate poolt, et kahju või haiget tehti tahtlikult, samas alaealised õigusrikkujad mainisid seda ainult kahel korral. Samuti nimetasid alaealised mitteõigusrikkujad 6 korral seda, et tegu tehti vastu ohvri tahtmist, kuid alaealised õigusrikkujad mainisid sama kahel korral.

Kategoorias „vägivalla kogemus või puudumine“ pole kaks alaealist õigusrikkujat vägivaldale kogunud ja üks ei tea. Samas alaealistest mitteõigusrikkujatest pole 55 uuritavat vägivaldale kogunud ja 9 ei tea.

Tabel 5. *Vägivaldse olukorra kirjeldamise kategooria „agressiooni tunnused“ kuue eriliigi mainingute sagedused.*

Alakategooria	Alaealised õigusrikkujad		Alaealised mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Tahtlik kahju või haiget tegemine	2	0,93	15	1,57
Vastu ohvri tahtmist	2	0,93	6	0,62
Provotseeritud	2	0,93	4	0,42
Mitteprovotseeritud	1	0,46	6	0,62
Grupiviisiline	2	0,93	18	1,87
Korduvus	8	3,70	34	3,53

Vägivalla kirjeldamisel nimetas 9 alaealist õigusrikkujat, et vägivallale eelnes kas tüli või millegi mitteandmine/lõhkumine. Alaealised õigusrikkujad mainisid sama 24 korral.

Kategoorias „reaktsioonid seoses vägivallaga“ tõid mõlemad uuritavad grupid välja ohvri reaktsioonina eemale tõmbumise ja vastureaktsiooni. Eemale tõmbumist mainis 6 alaealist õigusrikkujat ja vastureaktsiooni mainis 22 alaealist mitteõigusrikkujat.

Alaealiste õigusrikkujate kategooria „vägivalla negatiivne tagajärg“ mainingute hulgas ei olnud ühtegi juhtu, kus nad oleks nimetanud, et vägivallal on negatiivne tagajärg erinevatele osapooltele. Samas alaealised õigusrikkujad nimetasid 32 korral, et vägivallal on osapooltele negatiivne tagajärg.

Alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate mainingute sageduste võrdlemiseks kasutati χ^2 testi kategooriate ja nende alamkategooriate suhtes. Statistiliselt olulised erinevused esinesid seitsmenda, üheksanda ja kümnenda kategooria ja nende alamkategooriate võrdluses.

Vägivalla kogemus või selle puudumine esines statistiliselt oluline erinevus alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate vahel, kus mitteõigusrikkujad nimetasid vägivalla kogemust või selle puudumist oluliselt sagedamini ($\chi^2=8,14$, $p<0,01$). Oluline erinevus tuli välja ka sama kategooria alakategoorias, kus alaealised mitteõigusrikkujad nimetasid vägivalla kogemuse puudumist sagedamini ($\chi^2=7,77$, $p<0,01$).

Reaktsioonid seoses vägivallaga tuli välja statistiliselt oluline erinevus alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate vahel, kus mitteõigusrikkujad kirjeldasid oluliselt sagedamini reaktsioone seoses vägivallaga ($\chi^2=7,51$, $p<0,01$). Sama kategooria alakategoorias „Ohver“ tuli välja statistiliselt oluline erinevus, kus mitteõigusrikkujad nimetasid sagedasema reaktsioonina eemale tõmbumist ($\chi^2=13,68$, $p<0,01$).

Vägivalla negatiivse tagajärje puhul tulid välja statistiliselt olulised erinevused alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate võrdlemisel. Mitteõigusrikkujad nimetasid sagedamini vägivalla negatiivseid tagajärgi ($\chi^2=6,17$, $p<0,05$).

Ülejäänud kategooriates statistilist erinevust ei esinenud.

Vägivalla väljendumine

Teise küsimuses paluti alaealistel kirjeldada kuidas vägivald väljendub. Selle küsimuse vastustest moodustus 7 kategooriat ja nende esinemissagedused on esitatud tabelis 6. Kokku sai alaealistel õigusrikkujatel 102 mainingut ja alaealistel mitteõigusrikkujatel 479 mainingut. Kõige rohkem maininguid mõlemal grupil esines agressiooni liikide nimetamisel.

Kategooria „agressiooni liigid“ alla kujunes mainitustest välja 5 alaliiki. Mõlema uuritava grupi puhul oli füüsilise agressiooni maininguid kõige enam. Alaealised õigusrikkujad nimetasid füüsilist agressiooni 39 korral ja alaealised mitteõigusrikkujad 213 korral. Teisena järgnes verbaalne agressiooni vastavalt 24 ja 144 mainingut. Teised kolm alaliiki ei eristunud. Käesoleva kategooria esinemissagedused on välja toodud tabelis 7.

Tabel 6. *Alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate mainingud vägivalda väljendumisel.*

Kategooria	Alaealised õigusrikkujad		Alaealised mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Agressiooni liigid	70	69,30	370	77,24
Agressiooni tunnused	0	0,00	28	5,85
Agressiooni käitumuslik väljendumine	12	11,88	19	3,97
Agressiooni emotsionaalne väljendumine	15	14,86	58	12,11
Tagajärjed	1	0,99	16	3,34
Hoiak	0	0,00	1	0,21
Eelnev sündmus	4	3,96	3	0,62
Kokku maininguid	102	100,00	479	100,00

Kategoorias „agressiooni tunnused“ ei esinenud alaealistel õigusrikkujatel kummagi liigi, tahtlik ja provotseerimata, ühtegi mainingut. Samas alaealised õigusrikkujad nimetasid tahtlikust 26 korral ja provotseerimata 2 juhul.

Tabel 7. *Vägivalda väljendumise kategooria „agressiooni liigid“ viie eriliigi mainingute sagedused.*

Alakategooria	Alaealised õigusrikkujad		Alaealised mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Füüsiline	39	38,61	213	44,47
Verbaalne	24	23,76	144	30,06
Kaudne	1	0,99	2	0,42
Kübevägivald	1	0,99	1	0,21
Kiusamine	5	4,95	10	2,08

„Agressiooni käitumuslik väljendumine“ liikidena nimetati käitumises ja mitteverbaalselt. Kokku nimetati selle kategooria all alaealiste õigusrikkujate poolt 12 mainingut ja alaealiste mitteõigusrikkujate poolt 19 mainingut.

Kategooria „agressiooni emotsionaalne väljendumine“ esinemissagedused on välja toodud tabelis 8. Selles kategoorias on 5 erinevat alaliiki. Alaliiki viha/raev on mainitud alaealiste õigusrikkujate poolt seitse korda ja alaealiste mitte õigusrikkujate poolt 26 korda.

Tabel 8. *Vägivalla väljendumise kategooria „agressiooni emotsionaalne väljendumine“ viie eriliigi mainingute sagedused.*

Alakategooria	Alaealised õigusrikkujad		Alaealised mitteõigusrikkujad	
	f	%	f	%
Emotsionaalselt	4	3,97	7	1,46
Viha/raev	7	6,93	26	5,43
Närvilisus	1	0,99	5	1,04
Stress ja kurvameelsus	1	0,99	4	0,84
Emotsioonide mittekontrollimine	1	0,99	0	0,00

Alaealistest õigusrikkujatest on ainult üks uuritav vastanud, et vägivalla teole järgneb tagajärg, samas alaealised mitteõigusrikkujad on seda nimetanud 16 korral. 0,99% õigusrikkujatest ja 2,29 % mitteõigusrikkujatest nimetas, et vägivalla teole järgneb füüsiline vigastus.

Kategooria „eelnev sündmus või koht“ all eristus kolm eriliiki. Alaealised õigusrikkujad nimetavad tüli kolmel korral ja alaealised mitteõigusrikkujad mitte kordagi. Samas kodu nimetatakse alaealiste mitteõigusrikkujate poolt kolmel korra ja alaealiste õigusrikkujate puhul mitte ühtegi korda.

Statistiliselt oluline erinevus ilmnes agressiooni tunnuste kirjeldamisel tahtlikkuse korral. Kogu kategooria võrdlemisel selgus, et agressiooni tunnuseid nimetasid alaealised mitteõigusrikkujad sagedamini ($\chi^2=4,99$, $p<0,05$).

Statistiliselt oluline erinevus esines ka agressiooni käitumuslikus väljendumises ($\chi^2=4,54$, $p<0,05$). Võrreldes kahte gruppi, ilmnes, et alaealised õigusrikkujad nimetasid agressiooni käitumusliku väljendumist sagedamini ($\chi^2=14,59$, $p<0,01$).

Viimasena esines statistiliselt olulist erinevust kategooria „Eelnev sündmus või koht“ võrdelemisel, kus alaealised õigusrikkujad nimetasid sagedamini erinevaid maininguid ($\chi^2=5,23$, $p<0,05$).

Teistes kategooriates tulemuste võrdlemisel statistilisi erinevusi ei ilmnenu.

Hinnangud agressiooni mittelubatavuse kohta

Teise ankeedi analüüsimisel kasutati *Mann-Whitney U* testi, millega selgitati välja statistilised erinevused alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate hinnangutes, mis on välja toodud tabelis 9.

Tabel 9. Alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate suhtumine agressiivsuse mittelubatavusest.

	Alaealised õigusrikkujad <i>M</i>	Alaealised mitteõigusrikkujad <i>M</i>	<i>p</i> - väärtus	<i>U</i> - väärtus
Verbaalse agressiivsuse mittelubatavus	3	3	0,33	113636,0
Füüsilise agressiivsuse mittelubatavus	4	4	0,63	113524,0
Kaudse agressiivsuse mittelubatavus	3	3	0,30	109328,5
Agressiivsuse mittelubatavus nõrga provokatsiooni korral	3	3	0,90	56896,0
agressiivsuse mittelubatavus tugeva provokatsiooni korral	3	3	0,78	468218,0
Poiste vaheline agressiivsus	3	3	0,43	114207,5
Tüdrukute vaheline agressiivsus	3	3	0,29	12313,5
Poisi agressiivsus tüdruku vastu	3	3	0,82	116859,5
Tüdruku agressiivsus poisi vastu	3	3	0,73	114186,5
Üldine agressiivsuse mittelubatavus	3	3	0,35	113554,5

Hinnangute võrdlemisel selgus, et statistiliselt olulisi erinevusi alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate hinnangutes erinevatesse agressiooni kategooriatesse ei ilmnenu.

Võrreldes sõnalist agressiivsust füüsilise agressiivsusega saab öelda, et mõlemad uuritavad grupid on füüsilise agressiivsuse suhtes suhteliselt sallimatamad. Samas võrreldes verbaalset ja kaudset agressiivsust võib öelda, et kaudsesse agressiivsusesse suhtuvad nii alaealised õigusrikkujad kui ka alaealised mitteõigusrikkujad suhteliselt sallivamalt. Poiste agressiivsusesse tüdrukute vastu suhtuvad mõlemad uuritavad grupid suhteliselt sallimatumalt kui tüdrukute agressiivsusesse poiste vastu. Kõige sallimatamad ollakse agressiivsusesse nõrga provokatsiooni korral. Kuid tüdrukute vahelisse agressiivsusesse suhtuvad uuritavad suhteliselt rohkem sallivamalt kui poiste vahelisse agressiooni.

ARUTELU

Käesoleva uurimuse üks eesmärkidest oli võrrelda füüsilise agressiooni kirjeldust alaealistel õigusrikkujatel ja mitteõigusrikkujatel.

Läbiviidud uurimuse tulemustest selgus, et nii alaealised õigusrikkujad kui alaealised mitteõigusrikkujad kirjeldasid füüsilist agressiooni eelkõige füüsilise ja verbaalse agressiooni liikide kaudu. Mõlema grupi uuritavad kirjeldasid füüsilist agressiooni kui teisele inimesele kahju tegemisega nii füüsiliselt (löömine, peksmine, tõuklemine), verbaalselt (halvasti ütlemine, solvamine, mõnitamine) kui asjade äravõtmise näol. Samale järeldusele, nagu käesolevas uuringus, on jõudnud Carlson (2006), enim on lapsed maininud verbaalset või füüsilist agressiooni, näiteks löömine. Uuritavad mainisid Carlsoni (2006) uuringus varastamist, haiget tegemist, jõu kasutamist ja grupiviisilist ründamist. Viha mainiti vägivalda põhikomponendina mõlemast soost õpilaste poolt võrdselt. Käesolevas uuringus mainisid viha rohkem alaealised mitteõigusrikkujad.

Üldistades võib öelda, et käesoleva töö raames uuriti vägivalda kirjeldust alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate hinnangul, siis mõlema grupi vastused olid laiemad – vastused ei puudutanud vaid vägivalda, vaid nendes kirjeldati vägivalda liike üldisemalt ning erinevates kohtades (kool, kooliõu, kodu, kodu, tänav).

Esimeseks hüpoteesiks oli, et alaealiste õigusrikkujate vägivalda kirjeldustes esineb sagedamini füüsilise vägivalda kogemuste kirjeldust kui mitteõigusrikkujate vägivalda kirjeldustes. Hüpotees leidis kinnitust, sest tulemused näitasid, et alaealiste õigusrikkujate vägivalda kirjeldustes esines oluliselt sagedamini füüsilise vägivalda kogemuste kirjeldust kui mitteõigusrikkujate vägivalda kirjeldustes. Mõlemad uuritavad grupid nimetasid vägivalda kirjeldamisel kõige enam füüsilist ja verbaalset agressiooni. Sarnaseid tulemusi on saanud laste puhul mitmed uurijad (Shaikh et al, 2014; Björkqvist, et al, 1992a; Bongers, et al., 2003, Olweus, 1999, Kõiv, 2002).

Saab väita, et sõna “vägivald” seostub lastel mistahes agressiivse käitumisega – käitumine, mis kahjustab teist indiviidi ja see võib väljenduda nii füüsiliselt kui psühholoogiliselt (Kõiv, 2002).

Õigusrikkujad kirjeldasid sagedamini vägivalda teoga kaasnevat reaktsiooni, ohvri reaktsioonina toodi välja kõige sagedamini eemale tõmbumine. Samas mainiti uuritavate poolt ka vastureaktsiooni. Käesolevas töös saadud tulemust kinnitab ka Sukowski, Bauman, Dinner, Nixon & Davis (2013), kus tuli välja, et ohver hakkab vastu, läheb minema, ignoreerib agressorit, kutsub täiskasvanu appi.

Vägivalda kirjeldades töid alaealised mitteõigusrikkujad võrreldes alaealiste õigusrikkujatega sagedamini välja negatiivse tagajärje vägivalda teole, sarnaseid tulemusi on leidnud ka Honig & Zdunowski-Sjoblom (2013). Nende uuringust nähtub, et kogedes vägivalda järgneb ohvrile negatiivne emotsioon, nt kurbus, viha, hirm.

Oluline erinevus kahe võrreldava grupi vahel ilmnas ka vägivalda teo tahtlikus toimepanemises seoses vägivalda kirjeldustega, kus alaealised mitteõigusrikkujad kirjeldasid agressiooni tunnuseks, et see on toime pandud tahtlikult. Erinevad autorid (Kool, 2008; Bachmann & Maruste, 2001; Smith et al., 2002) on agressiooni definitsioonides välja toonud, see on tahtlik tegu.

Alaealiste õigusrikkujate puhul esines sagedamini, et agressioon esineb käitumusliku (žestid, närviline käitumine, näoilme jne) väljendumisena, samuti töid nad välja, et agressioonile peab eelnema mingi sündmus või koht, mis seda mõjutab. Honig & Zdunowski-Sjoblom (2013) läbiviidud uuringu tulemused kinnitavad, et agressiivset käitumist kohtab nii koolis või selle territooriumil ning mujal.

Uurimuse teine eesmärk oli võrrelda alaealiste õigusrikkujate ja mitteõigusrikkujate hinnanguid füüsilise, verbaalse ja kaudse agressiivsuse mittelubatud kohta. Selleks püstitati kaks hüpoteesi.

Üheks hüpoteesiks oli, et alaealised õigusrikkujad suhtuvad võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega verbaalsesse agressiooni tolerantsemalt kui füüsilisse agressiooni. Püstitatud hüpotees ei leidnud kinnitust, kuna statistiliselt olulist erinevust ei esinenud, kuid tulemustest nähtub, et mõlemad uuritavad grupid suhtusid verbaalsesse agressiooni sallivamalt kui füüsilisse agressiooni. Kirjandusest leiab, et poisid suhtuvad füüsilisse agressiivsusesse, eriti löömine, lükkamine, sallivamalt kui tüdrukud (Björkqvist et al., 1992a; Shaikh, et al., 2014; Huesmann & Guerra, 1997). Samas Liao, Barriga, & Gibbs (1998) lükkavad käesolevas töös saadu tulemuse ümber ja nad on leidnud, et alaealiste õigusrikkujate uskumused otsesesse füüsilisse agressiooni erinevad alaealiste mitteõigusrikkujate uskumustest. Põhjuseks võib olla see, et uskumused muutuvad ajaga (Kikas et al., 2009).

Eelnevad uurimused on näidanud, et Eesti keskkooli õpilased kasutavad sageli probleemide lahendamiseks agressiivset käitumist (Kõiv, 2000; Peets & Kikas, 2006).

Kolmandaks hüpoteesiks oli, et alaealised õigusrikkujad suhtuvad võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega kaudsesse agressiooni tolerantsemalt kui verbaalsesse agressiooni. Hüpotees kinnitust ei leidnud, sest tulemuste võrdlemisel statistiliselt olulist erinevust ei esinenud. Samas võrreldes kahe grupi tulemusi, saab öelda, et nii alaealised õigusrikkujad kui ka alaealised mitteõigusrikkujad suhtuvad kaudsesse agressiooni sallivamalt kui verbaalsesse

agressiooni. Mitmed uuringud (Björkqvist et al., 1992a; Björkqvist et al., 1992b) näitavad, et tüdrukud vanuses 11- 18 aastat suhtuvad kaudsesse agressiooni sallivamalt, kuna nad kasutavad seda agressiivsuse liiki ise selles vanuses.

Eestis läbi viidud uuringu tulemused näitavad, et verbaalne arutlemine ja normatiivsed uskumused mõjutavad kaudset agressiooni. Kui verbaalse mõtlemise oskus oli üle keskmise, siis olid normatiivsed uskumused tugevalt seotud kaudse agressiooniga (Kikas et al., 2009). Nii nagu verbaalne arutlemine ja sotsiaalsed oskused arenevad vanusega, nii eeldatakse, et otsene verbaalne agressioon asendub lõpuks kaudse agressiooniga (Björkqvist et al., 1992b).

Lapsed, kellel on kõrgema tasemega mõtlemisoskus, suudavad välja mõelda erinevaid käitumisviise ja võrrelda oma tegude tagajärgi. Kui sellistel lastel on kõrged agressiooni heakskiitvad uskumused, siis nad võivad valida kaudse agressiooni kui varjatud võimaluse oma eesmärkide saavutamiseks. Samas lapsed, kellele on madalamad agressiooni heakskiitvad uskumused, võivad otsida alternatiivseid võimalusi käitumises (Kikas et al., 2009).

Käesolevas töös saadud tulemusi kinnitab Venemaal läbiviidud uurimus, millest selgub, et alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate uskumuste vahel agressiooni erinevusi ei esinenud (Sukhodolsky & Ruchkin, 2004).

On jõutud järeldusele, et normatiivsed uskumused ja verbaalne arutlusvõime omavad sõltumatut mõju otsesele ja kaudsele agressioonile (Kikas et al., 2009).

Nii alaealised õigusrikkujad kui alaealised mitteõigusrikkujad on teadlikud ühiskonnas kehtivatest normidest ja teavad kuidas on tuleb käituda, samas nende tegelik käitumine erineb heatava normidest ja käitumisest (Sukhodolsky & Ruchkin, 2004).

Rakendatavus

Magistritöö tulemustest on abi õigusrikkujate abistajatele- õigusrikkujatega on vaja tööd teha selles suunas, et nad käituksid vastavalt uurimuses välja tulnud suhtumisele, et agressiivne käitumine ei ole lubatud käitumisviis. Oluline on arendada tõhusaid sekkumisstrateegiaid, et vähendada noorte hulgas agressiivset käitumist.

Tulevikus peaks uurima mis põhjustel alaealiste õigusrikkujate uskumused agressiivsusest ei lähe kokku nende tegeliku käitumisega.

Piirangud

Käesoleva uurimustöö uuritavad olid pärit ühest linnast, mistõttu võib seda piiranguna võtta. Uurimustöö on läbi viidud ainult ühe väikse linna alaealiste õigusrikkujate ja kolme

kooli õpilaste seas, seega ei saa käesoleva uurimuse tulemusi üldistada kogu Eestile. Teiseks piiranguks on suhteliselt väike valim, millele tuginedes ei saa saadud tulemusi üldistada.

Piiranguna peab arvestama seda, et saadud tulemused olid alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate endi hinnangud, mis ei pruugi kajastada tegelikkust.

KOKKUVÕTE

Füüsilise agressiooni kirjeldus ja suhtumine agressiooni alaealistel õigusrikkujatel võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega.

Magistritöö eesmärgiks oli (1) võrrelda füüsilise agressiooni kirjeldust alaealistel õigusrikkujatel ja mitte õigusrikkujatel ning (2) võrrelda alaealiste õigusrikkujate ja mitteõigusrikkujate hinnanguid füüsilise, verbaalse ja kaudse aggressiivsuse mittelubatavuse kohta. Eesmärkide saavutamiseks uuriti teemakohast kirjandust, selgitati uurimusega seotuid põhimõisteid ja uuritavate vastuseid analüüsiti kvantitatiivse kontentanalüüsiga.

Mõõtevahendina kasutati kahte uurimisinstrumenti: (1) avatud küsimustega ankeet ja (2) Huesmann ja Guerra (1997) poolt välja töötatud „Normative Beliefs About Agression Scale“ (NOBAGS) (Huesmann & Guerra, 1997; eestindanud: Kikas, et al., 2009) küsimustik. Uurimuses osales 49 alaealist õigusrikkujat ja 320 alaealist mitteõigusrikkujat ühest Lõuna Eesti linnast. Saadud andmeid töödeldi MS Wordi 2010, MS Exceli 2010, χ^2 testi ja *Mann-Whitney U* testiga.

Magistritöös püstitati kolm hüpoteesi: 1) Alaealiste õigusrikkujate vägivalla kirjeldustes esineb sagedamini füüsilise vägivalla kogemuste kirjeldust kui mitteõigusrikkujate vägivalla kirjeldustes; 2) Alaealised õigusrikkujad suhtuvad võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega verbaalsesse agressiooni tolerantsemalt kui füüsilisse agressiooni; 3) alaealised õigusrikkujad suhtuvad võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega kaudsesse agressiooni tolerantsemalt kui verbaalsesse agressiooni. Kolmest hüpoteesist leidis käesolevas töös kinnitust esimene hüpotees.

Kõige sagedasemaks agressiooni liigiks nimetasid mõlemad uuritavad grupid füüsilist ja verbaalset agressiooni. Kahe uuritava grupi võrdluses ilmnesid füüsilise agressiooni kirjelduste mõnedes kategooriates erinevused. Alaealised mitteõigusrikkujad mainisid sagedamini vägivalla kogemuse puudumisest, reaktsioonid seoses vägivallaga, vägivalla negatiivset tagajärge ohvrile ja seda, et agressioon on tahtlik tegu. Alaealised õigusrikkujad

mainisid sagedamini, eelnevat sündmust või kohta ning et agressiooni väljendub käitumuslikult.

Teema valikul sai määravaks alaealiste poolt toimepandud süütegude rohkus, mida näitab ka Eesti alaealiste hälbiva käitumise uuring, kus tuuakse välja, et 24% küsitletud alaealistest on toime pannud elu jooksul vähemalt ühe õiguserikkumise (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). Võrreldes alaealiste õigusrikkujate ja alaealiste mitteõigusrikkujate hinnanguid selgus, et kõige sallimatamad ollakse aggressiivsusesse nõrga provokatsiooni korral, samas tüdrukute vahelisse aggressiivsusesse suhtuvad uuritavad suhteliselt sallivamalt.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et käesolev magistritöö käsitleb agressiooni mõistet ja antisotsiaalset käitumist ning seda, kuidas alaealised õigusrikkujad ja alaealised mitteõigusrikkujad kirjeldavad agressiooni ning kuidas nad suhtuvad erinevateesse agressiooni liikidesse.

Võtmesõnad: alaealised õigusrikkujad, alaealised mitteõigusrikkujad, suhtumine agressiooni, agressiooni kirjeldus.

SUMMARY

Description of physical aggression and attitudes towards aggression among young offenders compared to non-offending minors.

The objective of the Master's thesis was (1) to compare the description of physical aggression of juvenile offenders and non-offenders, and (2) to compare the judgments of juvenile offenders and non-offenders on the non-acceptability of the physical, verbal and indirect aggression. To achieve these objectives, research of topical literature was undertaken, basic concepts in relation to the study were explained and answers of the subjects were analysed by quantitative contents analysis. As a measuring device, two research instruments were used: (1) questionnaire with opened questionse and (2) a questionnaire developed by Huesmann and Guerra (1997) "*Normative Beliefs About Agression Scale (NOBAGS)*" (Huesmann & Guerra, 1997; adapted by: Kikas, et al., 2009). The study involved 49 juvenile offenders and 320 juvenile non-offenders from one city in Southern Estonia. The data obtained was processed in MS Word, MS Excel, Chi-square test and the Mann-Whitney U test.

Three hypotheses were postulated in this Master's thesis: 1) Reporting an experience of physical violence when describing violence, occurs more frequently by the juvenile offenders than the descriptions of juvenile non-offenders; 2) Juvenile offenders, when compared to juvenile non-offenders, are more tolerant towards verbal aggression than physical aggression; 3) The attitude of juvenile offenders when compared to juvenile non-offenders is more tolerant towards indirect aggression than verbal aggression. In this study, out of these three hypotheses, the first hypothesis was confirmed.

The most frequent types of aggression, named by both study groups, were physical and verbal aggression. In some categories there were differences in description of physical aggression when comparing the two study groups. Non-offenders mentioned more frequently the lack of violent experiences, reactions in relation to violence, the negative consequences of the violence to the victim and that aggression is an intentional act. Juvenile offenders mentioned more frequently prior event or place and that aggression is expressed behaviourally.

Defining factor in the topic selection was the abundance of offences committed by minors, which is also apparent from the Estonia's juvenile delinquent behavior study, which points out that 24% of juvenile interviewees have committed at least one offence in their lifetime (Markina & Šahverdov-Žarkovski, 2007). When comparing juvenile offenders' and juvenile non-offenders' assessments, it transpired that the most intolerant were been towards slight provocation, but at the same time the attitude towards aggressiveness between girls is relatively more tolerant.

In conclusion, it can be said that this Master's thesis concerns the concept of aggression and anti-social behaviour, and how juvenile offenders and juvenile non-offenders describe aggression and their attitude towards different types of aggression.

Keywords: juvenile offenders, juvenile non-offenders, attitude towards aggression, description of aggression.

TÄNUSÕNAD

Autor tänab kõiki koole ja õpilasi, kes nõustusid uurimuses osalema, ning õpetajaid, kes lasid klassijuhataja tunnis lastel ankeetidele vastata. Samuti soovib autor tänada küsitlusele vastanud alaealisi õigusrikkujaid ja alaealisi mitteõigusrikkujaid ja kõiki abistajaid, kes tööd lugesid ning sellele tagasisidet andsid. Eriline tänu kuulub töö autori poolt juhendajale, kes oli väga abivalmis ja julgustav.

AUTORSUSE KINNITUS

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev:

KASUTATUD KIRJANDUS

- Alaealiste mõjutusvahendite seadus. RT I 1998, 17, 264. Külastatud aadressil
<https://www.riigiteataja.ee/akt/992337?leiaKehtiv>
- Avsi, R., & Gücray, S. S. (2013). The Relationships among Interparental Conflict, Peer, Media Effects and the Violence Behaviour of Adolescents: The Mediator Role of Attitudes towards. *Violence. Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(4), 2005-2015.
- Bachmann, T., & Maruste, R. (2003). *Psühholoogia alused*. Kirjastus Ilo, Tallinn.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Kaukiainen, A. (1992). Do Girls Manipulate and Boys Fight? Developmental Trends in Regard to Direct and Indirect Aggression. *Aggressive Behavior*, 18, 117-127.
- Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1992a). The Development of Direct and Indirect Aggressive Strategies in Males and Females. In K. Björkqvist, P. Niemelä (Eds.), *Of Mice and Women. Aspects of Female Aggression* (51-64). Academic Press Limited.
- Björkqvist, K., Österman, K., & Lagerspetz, K. M. J. (1994). Sex Differences in Covert Aggression Among adults. *Aggressive Behavior*, 20, 27-33.
- Bongers, C., Prior, F., & Walraven, G. (2003). From combating bullying and violence to fostering prosocial behaviour: A report from the Netherlands. In P.K. Smith (Eds.), *Violence in school: The response in Europe* (65-82). London and New York: Routledge Falmer.
- Carlson K., T. (2006). Poverty and Youth Violence Exposure: Experiences in Rural Communities. National Association of Social Workers.
- Connor, D. F. (2002). *Aggression and Antisocial Behavior in Children and Adolescents. Research and Treatment*. New York London: The Guilford Press.
- Crick, N. R., Bigbee, M., & Howes, C. (1996). Gender Differences in Children's Normative Beliefs about Aggression: How Do I Hurt Thee? Let Me Count the Ways. *Child Development*, 67 (3), 1003-1014.
- Hinshaw, S. P., & Zupan, B. A. (1997). Assessment of antisocial behavior in children and adolescent. In D. M. Stoff, J. Breiling, & J. D. Maser (Eds.), *Handbook of antisocial behavior* (36-50). New York: John Wiley & Sons.
- Honig, A. S., & Zdunowski- Sjoblom, N. (2014). Bullied children: Parent and school supports. *Early Child Development and Care*, 184 (9-10), 1378-1402.

- Huesmann, L. R. (1988). An information-processing model for the development of aggression. *Aggressive Behavior*, 14, 13-24.
- Huesmann, L. R., & Guerra, N. G. (1997). Children's Normative Beliefs About Aggression and Aggressive Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (2), 408-419.
- Johnson, A. L., Nelson III, W. M., Ghee, A. G., & Deardorff, P. A. (2013). Types of Aggression among Incarcerated Juveniles: The Roles of Gender and Offense Type. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 22(3), 300-315.
- Kalmus, V. (2015). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil <http://http://samm.ut.ee/kontentanalays>.
- Kikas, E., Peets, K., Tropp, K., & Hinn, M. (2009). Associations Between Verbal Reasoning, Normative Beliefs About Aggression, and Different Forms of Aggression. *Journal of Research on Adolescence*, 19(1), 137-149.
- Kõiv, K. (2000). School bullying. In D. Kutsar (Eds.), *Children in Estonia* (43-45). Tallinn: United Nations.
- K. Kõiv (2001). Antisotsiaalse käitumise mõiste. I. Kraav, & K. Kõiv (Toim), *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis* (105-112). Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Kõiv, K. (2002). Koolikiusamine ja -vägivald. *Haridus* 6, 49-50.
- K. Kõiv (2003). Vanuselised ja soolised erinevused õpilaste antisotsiaalses käitumises. K. Kõiv (Toim), *Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Artiklite kogumik II* (21-38). Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Kõiv, K. (2006a). *Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- K. Kõiv (2006b) Noorukite antisotsiaalne käitumine: erinevad mustrid ja tendentsid Eestis. H. Haljasorg (Toim), *Piiril* (22-32). Tallinn: Maarjamaa Konvent.
- Kool, V.K. (2008). *Psychology of Nonviolence and Aggression*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lagerspetz, K. M. J., & Westman, M. (1980). Moral Approval of Aggressive Acts: A Preliminary Investigation. *Aggressive Behavior*, 6, 119-130.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.
- Markina, A., & Šahverdov-Žarkovski, B. (2007). *Eesti alaealiste hälbiv käitumine*. Tallinn: Tartu Ülikooli Õigusinstituut Justiitsministeerium.

- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.). *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (7-27). New York: Routledge.
- Peets, K., & Kikas, E. (2006). Aggressive strategies and victimization during adolescence: Grade and gender differences, and cross-informant agreement. *Aggressive Behavior*, 32, 68–79.
- Priddis, L. E., Landy, S., Moroney, D., & Kane, R. (2014). An Exploratory Study of Aggression in School-Age Children: Underlying Factors and Implications for Treatment. *Australian Journal of Guidance and Counselling* 24(1), 18-35.
- Shaikh, F., Viveki, R. G., & Halappanavar, A. B. (2014). Physical and Verbal Aggressive Behaviour Pattern Among School Children in Urban Area of North Karnataka: A Cross Sectional Study. *JKIMSU* 3 (2), 55-62.
- Sharma, M. K., & Marimuthu, P. (2014). Prevalence and Psychosocial Factors of Aggression Among Youth. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 36(1), 48-53.
- Sukhodolsky, D. G., & Ruchkin, V.V. (2004). Association of Normative Beliefs and Anger with Aggression and Antisocial Behavior in Russian Male Juvenile Offenders and High School Students. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32 (2), 225-236.
- Smith, P.K., Cowie, H., Olafsson, R. F., & Liefhoghe, P.D. (2002). Definitions of bullying: A comparison of terms used, and age and gender differences, in a fourteen-country international comparison. *Child Development*, 73(4), 1119-1133.
- Soanes, C., & Hawker, S. (Eds.).(2005). *Compact Oxford English Dictionary (3ed)*. Oxford University Press.
- Sulkowski, M. L., Bauman, S. A., Dinner, S., Nixon, C., & Davis, S. (2014). An Investigation Into How Students Respond to Being Victimized by Peer Aggression. *Journal of School Violence*, 13(4), 339-358.
- Sullivan, K., Cleary, M., & Sullivan, G. (2004). *Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla*. Tartu: AS Atlex.
- Van Ryzin, M. J., & Dishion, T. J. (2013). From antisocial behavior to violence: a model for the amplifying role of coercive joining in adolescent friendships. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54:6, 661-669.
- Werner, N. E., & Nixon, C. L. (2005). Normative Beliefs and Relational Aggression: An Investigation of the Cognitive Bases of Adolescent Aggressive Behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 34 (3), 229–243.

Palun hinnake, kas küsimuses kirjeldatud olukorrad on Teie arvates **valed** või **õiged**. Märkige ristikesega ära vastus, mis Teie arvamust kõige paremini kirjeldab Teie arvamust. Iga küsimuse juures märkige ära ainult üks vastus.

	TÄIESTI NÕUS	PIGEM NÕUS	PIGEM MITTE	KINDLASTI MITTE
Kujutle, et üks poiss ütleb teisele poisile, Tiidule halvasti.				
1) Kas Teie arvates on õige, kui Tiit tema peale karjub?
2) Kas Teie arvates on õige, kui Tiit teda lööb?
3) Kas Teie arvates on õige, kui Tiit temast pärast teistele halvasti räägib?
Kujutle, et üks poiss ütleb teisele tüdrukule halvasti.				
4) Kas Teie arvates on vale, kui tüdruk tema peale karjub?
5) Kas Teie arvates on vale, kui tüdruk teda lööb?
6) Kas Teie arvates on vale, kui tüdruk pärast teistele poisist halvasti räägib?
Kujutle, et üks tüdruk ütleb teisele tüdrukule, Marile halvasti.				
7) Kas Teie arvates on õige, et Mari tema peale karjub?
8) Kas Teie arvates on õige, et Mari teda lööb?
9) Kas Teie arvates on õige, et Mari pärast teistele temast halvasti räägib?
Kujutle, et üks tüdruk ütleb teisele poisile halvasti.				
10) Kas Teie arvates on vale, kui poiss tüdruku peale karjub?
11) Kas Teie arvates on vale, kui poiss tüdrukut lööb?
12) Kas Teie arvates on vale, kui poiss pärast teistele tüdrukust halvasti räägib?
Kujutle, et üks poiss lööb teist poissi Tiitu.				
13) Kas Teie arvates on vale, kui Tiit lööb teda vastu?
Kujutle, et üks poiss lööb teist tüdrukut.				
14) Kas Teie arvates on õige, kui tüdruk poissi vastu lööb?
Kujutle, et üks tüdruk lööb teist tüdrukut, Marit.				
15) Kas Teie arvates on vale, kui tüdruk lööb vastu?
Kujutle, et üks tüdruk lööb teist poissi.				
16) Kas Teie arvates on vale, kui poiss lööb vastu?
17) Üldiselt on vale teisi inimesi lüüa.
18) Kui sa oled vihane, siis võib teistele halvasti öelda.
19) Üldiselt võib teiste peale karjuda ja neile halvasti öelda.
20) Kui sa oled vihane siis võib teisi lükata või tõugata.
21) Üldiselt on vale teisi inimesi solvata.
22) On vale end teiste peale välja elada ja öelda õelaid asju kui oled vihane
23) Üldiselt on vale teistega kakelda.
24) Üldiselt on õige oma viha välja elada teiste peale kasutades

Lisa 2

	Õigusrikkujad		Mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1. Agressiooni tunnused	17	7,88	83	8,63
Tahtlik kahju või haiget tegemine	2	0,93	15	1,57
Vastu ohvri tahtmist	2	0,93	6	0,62
Provotseeritud	2	0,93	4	0,42
Mitteprovotseeritud	1	0,46	6	0,62
Grupiviisiline	2	0,93	18	1,87
Korduvus	8	3,70	34	3,53
2. Agressiooni liigid	82	37,95	359	37,28
Füüsiline	54	25,00	234	24,30
Verbaalne	22	10,18	86	8,93
Füüsiline ja verbaalne	0	0,00	5	0,52
Kaudne	1	0,46	9	0,93
Kiusamine	5	2,31	25	2,60
3. Hoiak vägivalda suhtes	1	0,46	8	0,83
Negatiivne	1	0,46	8	0,83
4. Agressori iseloomustus	30	13,89	117	12,15
<i>4.1. Agressiooni pealt nägemine</i>	26	12,04	106	11,01
4.1.1. Demograafilised andmed				
Sugu	14	6,48	54	5,60
Vanus	3	1,39	5	0,52
Rahvus	0	0,00	4	0,42
4.1.2. Roll				
Inimene	2	0,93	15	1,57
Õpilane	1	0,46	11	1,14
Lapsevanem	1	0,46	2	0,21
4.1.3. Emotsioonid				
Negatiivsed emotsioonid ja meeleolu	3	1,39	5	0,52
Ärrituvus	0	0,00	1	0,10
4.1.4. Alkoholi tarvitamine	2	0,93	9	0,93
<i>4.2. Agressiooni kogemine</i>	4	1,85	11	1,14

4.2.1. Demograafilised andmed				
Sugu	3	1,39	2	0,21
Vanus	0	0,00	1	0,10
Rahvus	0	0,00	1	0,10
4.2.2. Roll				
Inimene	1	0,46	3	0,31
Õpilane	0	0,00	3	0,31
4.2.3. Emotsioonid				
Negatiivsed emotsioonid ja meeleolu	0	0,00	1	0,10
5. Ohvri iseloomustus	33	15,27	140	14,54
<i>5.1.Agressiooni pealt nägemine</i>	29	13,42	124	12,87
5.1.1. Demograafilised andmed				
Sugu	14	6,48	57	5,92
Vanus	3	1,39	5	0,52
5.1.2. Roll				
Inimene	1	0,46	18	1,87
Õpilane	3	1,39	19	1,97
Õpetaja	0	0,00	1	0,10
Lapsevanem	1	0,46	0	0,00
5.1.3. Emotsioonid				
Negatiivsed emotsioonid ja meeleolu	1	0,46	5	0,52
Ärritus	2	0,93	7	0,74
5.1.4. Erinevus	4	1,85	7	0,74
5.1.5. Alkoholi tarvitamine	0	0,00	5	0,52
<i>5.2.Agressiooni kogemine</i>	4	1,85	16	1,66
5.2.1. Demograafilised andmed				
Sugu	1	0,46	0	0,00
5.2.2. Roll				
Inimene	2	0,93	14	1,45
Õpilane	0	0,00	1	0,10
Lapsevanem	1	0,46	0	0,00
5.2.3. Emotsioonid				
Negatiivsed emotsioonid ja meeleolu	0	0,00	1	0,10

6. Kõrvalseisja iseloomustus	2	0,93	13	1,35
<i>6.1. Agressiooni pealt nägemine</i>	2	0,93	12	1,24
6.1.1. Demograafilised andmed				
Sugu	0	0,00	1	0,10
Vanus	0	0,00	1	0,10
6.1.2. Roll				
Inimene	1	0,46	4	0,42
Õpilane	0	0,00	1	0,10
Õpetaja	1	0,46	5	0,52
<i>6.2. Agressiooni kogemine</i>	0	0,00	1	0,10
6.2.1. Roll				
Õpilane	0	0,00	1	0,10
7. Vägivalla kogemus või selle puudumine	3	1,39	64	6,64
Pole kogenud	2	0,93	55	5,71
Ei tea	1	0,46	9	0,93
8. Eelnev situatsioon	9	4,17	24	2,49
Tüli/konflikt	7	3,24	16	1,66
Millegi mitte andmine või lõhkumine	2	0,93	8	0,83
9. Reaktsioonid seoses vägivallaga	19	8,80	39	4,04
<i>9.1. Ohver</i>				
Eemaletõmbumine	6	2,78	2	0,21
Vastureaktsioon	10	4,63	22	2,28
<i>9.2. Kõrvalseisja</i>				
Vaheleminemine/ lahutamine	0	0,00	8	0,83
Abi kutsumine	1	0,46	5	0,52
Ohvri kaitsmine	2	0,93	1	0,10
Ei ütlemine	0	0,00	1	0,10
10. Vägivalla negatiivne tagajärg	0	0,00	32	3,33
<i>10.1. Ohvri</i>				
Vahetu füüsiline	0	0,00	18	1,87
Vahetu psühholoogiline	0	0,00	4	0,42
Pikaajaline	0	0,00	2	0,21

<i>10.2. Agressorile</i>				
Vahetu füüsiline	0	0,00	1	0,10
Vangistus	0	0,00	3	0,31
Karistus	0	0,00	2	0,21
<i>10.3. Kõrvalseisjale</i>				
Vahetu füüsiline	0	0,00	2	0,21
11. Koht	16	7,41	74	7,68
<i>11.1. Vägivalla pealt nägemine</i>				
Kool, kooliõu	10	4,63	44	4,57
Kodu, koduõu	1	0,46	7	0,74
Avalik ruum ja muu lasteasutus	2	0,93	16	1,66
Küberruum	1	0,46	3	0,31
<i>11.2. Vägivalla kogemine</i>				
Kool, kooliõu	2	0,93	1	0,10
Kodu	0	0,00	1	0,10
Küberruum	0	0,00	2	0,21
12. Aeg	4	1,85	10	1,04
<i>12.1. Vägivalla pealt nägemine</i>				
Päev, öö	2	0,93	4	0,42
Aastaaeg	0	0,00	2	0,21
Möödunud aeg	1	0,46	3	0,31
<i>12.2. Vägivalla kogemine</i>				
Möödunud aeg	1	0,46	1	0,10
13. KOKKU	216	100,00	963	100,00

	Õigusrikkujad		Mitteõigusrikkujad	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
1. Agressiooni liigid	70	69,3	370	77,24
Füüsiline	39	38,61	213	44,47
Verbaalne	24	23,76	144	30,06
Kaudne	1	0,99	2	0,42
Kübevägivald	1	0,99	1	0,21
Kiusamine	5	4,95	10	2,08
2. Agressiooni tunnused	0	0,00	28	5,85
Tahtlik	0	0,00	26	5,43
Provotseerimata	0	0,00	2	0,42
3. Agressiooni käitumuslik väljendumine	12	11,88	19	3,97
Käitumises	9	8,91	7	1,46
Mitteverbaalselt	3	2,97	12	2,51
4. Agressiooni emotsionaalne väljendumine	15	14,86	58	12,11
Emotsionaalselt	4	3,97	7	1,46
Viha/raev	7	6,93	26	5,43
Närvilisus	1	0,99	5	1,04
Stress ja kurvameelsus	1	0,99	4	0,84
Emotsioonide mittekontrollimine	1	0,99	0	0,00
5. Tagajärjed	1	0,99	16	3,34
Haiget saamine	0	0,00	4	0,84
Füüsiline vigastus	1	0,99	11	2,29
Tõsine füüsiline vigastus	0	0,00	1	0,21
6. Hoiak	0	0,00	1	0,21
Negatiivne	0	0,00	1	0,21
7. Eelnev sündmus või koht	4	3,96	3	0,62
Tüli	3	2,97	0	0,00
Halvasti suhtumine	1	0,99	0	0,00
Kodu	0	0,00	3	0,62
8. KOKKU	101	100,00	479	100,00

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Birgit Punt

(sünnikuupäev: 03.08.1983)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Füüsilise agressiooni kirjeldus ja suhtumine agressiooni alaealistel õigusrikkujatel võrreldes alaealiste mitteõigusrikkujatega**“, mille juhendajaks on **Kristi Kõiv (PhD)**.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 20.05.2016